

8. DE "KOEVOET", EEN SOCIALE AANKLACHT.

Lode HOSTE

Tussen 1750 en de volgende honderd jaar werden de lagere klassen, zowel op het platteland als in de industriesteden meer en meer in een duidelijk verarmingsproces opgezogen.

Vooraf in Oost- en West-Vlaanderen kwam omstreeks 1850-'60 de meest ondenkbare ellende van de bezitloze arbeiders tot een triestig hoogtepunt. Immers, een opeenvolging van rampjaren vervolgde de kleine man en de Gentse textielarbeiders ontkwamen daar niet aan; de industrialisatie was er het meest ontwikkeld en daaruit volgde dat de algemene sociale toestand er het slechtst was.

In 1847 leed de Gentse arbeidersbevolking honger. De prijzen van de basisvoeding, roggebrood en aardappelen, waren onredelijk gestegen. De oktrooien die nog tot midden de zestiger jaren in zwang waren, werden voornamelijk op levensmiddelen geheven. De magere inkomsten van de werklieden werden daardoor nog eens extra belast.

Twee jaar later maaide de cholera honderden bewoners van beluiken weg ten gevolge van de afschuwelijke toestanden op hygiënisch gebied, het tekort aan drinkbaar water en de ondervoeding.

In 1852 steeg de broodprijs opnieuw maar de lonen bleven wat ze waren. En nog een paar jaren later sloeg de cholera opnieuw genadeloos toe in de werkersbuurten.

De bevolking kwam in wilde beroering toen ze in 1855 ondervond dat voedselopkopers de prijzen van de aardappelen, boter en groenten sterk deden stijgen. Op de Groentemarkt en op de Botermarkt aan het Paradeplein bij het Stadhuis geraakten boeren handgemeen met de mannen die hun vrouw maar eens vergezelden om het hoogstnodige voedsel in te slaan.

Het leven werd met de dag duurder, de lonen bleven gelijk of daalden en vanaf 1856 werd de werkloosheid acuter zodat duizenden door liefdadigheidsinstellingen moesten gesteund worden. (1).

1857 werd voor Gent een bijzonder woelig jaar.

Alhoewel dat ten strengste verboden was, vergaderden begin januari een vierduizend katoenbewerkers om te protesteren tegen het wetsontwerp waardoor weefsels in katoen tolvrij mochten ingevoerd worden. Daarentegen

(1). Steels, M., Ghendtsche Tijdinghen, 1976, 1977.

werden onze eigen produkten door tol getroffen bij invoer naar Frankrijk of Duitsland.

Ook aan het stakingsverbod lapte men in Gent zijn pollevieën. Niet minder dan zestien maal werd toen het werk in de verschillende fabrieken neergelegd. Datzelfde jaar werd trouwens de vereniging der "Broederlijke Wevers" opgericht, het eerste textielsyndicaat in ons land.

Het in de titel aangehaalde schimplied "Koevoet es beter dan bouli" dateert waarschijnlijk uit die stakingsperiode. Het klaagt de dramatische toestand in het dagelijks leven van de textielarbeiders te Gent aan.

Als naar gewoonte trokken in die jaren volkszangers van herberg tot herberg en zongen er, al dan niet door een instrument begeleid, hun levensliederen waarvan de voorraad steeds werd aangevuld met aktuele feiten.

Die teksten waarin een kat een kat werd genoemd, waren doorgaans politiek van inhoud. De melodieën waren dikwijls geput uit het opera- of operetten-repertoire (want de doorsnee Gentenaar volgde graag vanop "kiki" deze vertoningen.

Voornoemd lied is niet alleen een schimp maar tevens een tijdsdocument, een aanklacht tegen de bijzonder-godsdienstige echtgenote van één der meest bekende Gentse katoenbarons. Zij kreeg immers de toelating om in de kloosterkerk op de Oude Houtlei te preken en wat ze daarin vertelde kwam daarop neer dat het werkvolk teveel geld aan voedsel besteedde, teveel vlees at (!) en te weinig spaarde...

De woede die daardoor bij het gewone volk oplaaide, grensde aan de haat en het is begrijpelijk dat de vrouw van allerlei fraais beschuldigd werd. Dat was de aanleiding tot het lied. Het werd in vlugschriften verspreid en verkocht, door de overgrote meerderheid van de Gentenaars gezongen of geneuried en ... door de politie verboden, alvast voor de schunnige taal van de laatste twee strofen.

De muziek heeft een treffende gelijkenis met het thema uit de opera "Fra Diavolo".

"Koevoet es beter dan bouli" (1) (bouli = bouillie)

't Werkvolk moet nie meer klagen
dat hier inGent nie kan bestaan,
ot maar naar 't sermoen wil gaan (ot = als het)

(1) Vankenhove, R. en A. Lepage, Het volksleven in het straatlied, Gent, 1932.
Van de Merve, J., Gij zijt kanalje, heeft men ons verweten. Het proletariërslied in Nederland en Vlaanderen, Antwerpen, 1974

deur een madam gedaan.

Hoort die madam vertellen :

't vlies is voor de werkmán te goed; (vlies = vlees)
 't es vellen dat hij freete moet (freete = eten,
 ofwel ne koevoet. vreten)

Refrein

Koevoet is beter dan bouli
 maar madam de predikant eet liever nen end sauci (nen end =
 een eind)

Zoude u toch nie verdomme

't verslecht nu toch van langsom meer

bezie mij dat nu toch ne keer

in 't g'heel geen snuifke meer

en thee van lindeblomme

giet da ne kier al in u lijf

geen potje kafee van da wijf

dat es een bietje stijf (een bietje stijf =
 een beetje erg)

Geen pijpkemeer te smoren

geen dzuuske of geen glazeke bier (smoren = roken)
 (dzuuske = tsoorke =
 halve pint)

en in de winter spaarde u vier,

verstijfde gelijk 'nen pier.

Wilt da ne keer aanhoren

ge zult daar leren in da sermoen

hoe dadde nu u keuken moet doen

al naar het nieuw fatsoen.

En gij moet kunnen leven

zeg die madam vol beslag

net als alles te kopen lag

mee tien stuivers per dag

Wilt gij vervloekte teve (teve = kwaadaardige
 vrouw)

geen boter en daarbij geen brood

wilt ons opvullen mee stroot (stroot = stro)

we zijn genoeg gekloot.

En als de kinders schreemen

(schreemen = wenen)

van honger buiten etenstijd

ziemaar da g'er op slaat en smijt

Madam zegt 't es profijt.
 Ook durft ze nog zeggen
 dat noenmaal es nogal te groot
 van wortels en van roggebrood
 of van ne koeipoot.

zij durft uit 't huwelijk spreken
 ne keer per maand ! heeft ze gezegd
 Eer dat de man zijn vrouwe berijdt
 es 't hij zijn krachten kwijt.
 Hoe durft zij daarvan te spreken ?
 Kreeg zij maar alle weken wat,
 ze stak ne koevoet in heur gat.
 Wa vuile madam es dat ?

Van zo een weelderig leven
 zo wordt de man zo fel en kloek
 ne keer per maand uit de broek -
 dat es madams verzoek.
 Maar 't zijn maar flauwe billen
 op mossels en op roggebrood
 in plaats van ne piet als lood.
 Daarmee is 't wijf gekloot. (1)

De volgende variante is, alhoewel ook een aanklacht tegen de heersende ellende, tevens een strijdlied met duidelijke anti-paapse trekken. Deze netjes gekalligrafeerde tekst vond ik, eer toevallig, in een handschriftenbundeltje (G.11068) aan onze Gentse Universiteitsbibliotheek. De samengebrachte liederen (en gedichten) dateerden uit de jaren 1850-1860.

Koeivoet (air : Polka des pièces d'or of Margot,
 Margot)

Jongens, ! het is naer de kloten
 En het spel loopt op een end
 Zonder schoenen aen ons pooten

(1) Duidelijk is deze tekst een heruitgave uit de 20e eeuw.

Burgers van het oude Gent !
 En de papen in het klooster
 Worden dik en vet als spek
 Eenen koeivoet op den rooster,
 Laten zij voor onzen bek
 Koeivoet (bis)
 Die daer wat zout op doet,
 Zegt madame in haer sermoenen
 Blijf verstandig en gezond
 Het is biefstuk alle noenen,
 Draegt het maer aen mijnen hond
 Foei, foei, foei !
 Vreet dat zelve, Gentsche koei.

Vleesch en boter zijn maar droomen
 Dat's vergif voor onze maeg.
 Waertoe zijt ge toch gekomen ?
 Arme Gentenaers vandaeg ?
 Altijd werken, altijd zweten,
 Voor het luie kloostervee,
 En nog koeivoet moeten eten !
 Wel proficiat daermee
 Koeivoet (bis)
 Die er maer nat bij doet
 Kan er lekker soep van koken,
 Zegt dat satanswif alweer
 Giet dat in uw Gentsche knoken,
 Mijnen hond krijgt ook niet meer.
 Wel, wel, wel !
 Maekt een einde aen dat spel -

Laet u in de kleeren steken,
 Laet u scheren lijk een lam,
 Als uw maeg begint te spreken
 Volgt de lessen van Madam -
 Vreet kasseien en zuipt water
 Arme duivels, zweet en zwijgt,
 Laet het vleesch voor non en pater
 Als ge maer ne koeivoet krijgt.

Koevoet (bis)
 Smaekt Artevelde goed.
 Veertien stuivers, 't is gevonden
 Hoe g'er vrouw en kind mee voedt
 Koopt wat afval voor die honden,
 Hoort ge 't? Arme Gentsche bloed!
 Vraek, vraek, vraek !
 Arteveldes geest ontwaek !

Ziet de paters zich eens mesten
 Met ons bitter arbeidszweet
 Alles is voor hun ten besten
 Wijn en kiekens staen gereed.
 En dan zenden zij de wijven,
 Steunpilaren van hun kot,
 Dat gij maer zoudt rustig blijven,
 Met ne koeivoet in de pot.

Koeivoet (bis)

Als 't langer duren moet
 zien wij d'oude Gentenaeren
 Uitgeteerd en afgeprost (afprosten = afbeulen,
 afslaven)
 Vallen als de drooge blaren
 Stervend van den hondenkost.
 Oh heer ! oh heer !
 Zijn er dan geen mannen meer ?

Vruchten van de vrijheidsdagen,
 Zit in d'oude Gentsche reus
 Zich ellendig dood te klagen,
 Met ne rink door zijnen neus. (rink = ring)
 Hij ligt met gebonden klauwen
 Zuchtend over vrouw en kind,
 Aen een koeivoetbeen te knauwen
 Dat Madam zo lekker vindt

Koeivoet (bis)

Was er in Gent nog moed,
 Stond het vleesch en de pataters (pataters = aardappelen)
 Voor den arbeidsloon gereed,
 Maer nu krijgen 't luie paters

Die wij mesten met ons zweet

Want, want, want...

Kloosters zijn een plaeg van 't land !

Beide arbeidersliederen hebben wel hetzelfde thema, maar de constructie verschilt. Verwijst de spelling van het eerste duidelijk naar 't Gentse dialect, het tweede doet dit veel minder. Het laat een auteur vermoeden die vrijzinnig was en meer belezen.